

הוא אומר בניו ובנותיו של אדם: תנו רבנן בעון נדרים בניס מתים, דברי ר"א ברבי שמעון. רבי יהודה הנשיא אומר בעון ביטול תורה. בשלמא למאן דאמר בעון נדרים

עין איה

הנאה לכל האדם אשר על פני האדמה, אמנם נעלה מזה הוא חלק בן ישראל אשר לא רק ע"פ הרגש הטבעי לבדו יחיה, כ"א נפלאות יחזה מתורת ד'. ע"כ אחרי לקיחת העזר מרגש הטבע, רק אז יצליח החינוך כשתהיה התורה פועלת על פיתוחו, שלא יהיה נעזב לפי הסברא ההרגשית הפשוטה. ע"כ [על] החסרון לעומת היסוד הפוגע בהשלמת החינוך שאמרנו מצד הרגש הכללי, שהוא מתאמת גם בכל האדם אשר לא השווה אלוה חכמה לרעת דרכיו וליראה אותו בלב נאמן, המובן כנדרים, יוסיף רבי יהודה הנשיא היסוד העקרי שהוא נחלה לישראל, שגם הרגש הטבעי רק אז יכשר לנו לפעול לטוב על חינוך בנינו, כשיהיה מפותח על יתרון שלו הנמצא בישראל הבא מאוצר התורה. ומבלעדי אור התורה שיזרח על החינוך לפתח את הרגש הטבעי הטוב, שהוא יסוד הראשי שלו, לא יכשר לחינוך ילדי ישראל. ע"כ בעון ביטול תורה ומיעוט השפעתה, יגודלו הבנים באפס זכות של קיום להשכיל ולהיטיב, ע"כ הם מתים לעת רעה כשתפול עליהם ע"פ עצת שופט צדיק, הנוטע כרם בית ישראל ע"פ תעודתו.

הלאומית הכללית המופיעה גם כן בכל יחיד שבישראל, כן עצמו סעיפי הרגשות הצריכים עיבוד. ע"כ רבו המעשים המחוייבים, שכולם עומדים לצרף את הבריית להעמיד את היסוד המוסרי הרחב והגדול לפי ערך המרחב של גדולת הנפש שלהם, "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות". והנה כמה שהוקרת הרגש הוא ענין מתמיד שפועל תמיד את השפעתו גם על הגדולים, הוא דבר מובן. אמנם לאין קץ ואין תכלית, הוא פועל על החינוך של הקטנים. כל הבגין של הנפש בתחילת גידולה תלוי רק לפי ההצלחה של השרשת הרגשות הטבעיים, שהם נמוגים בעצם הנפש ומעמידים יסוד לכל אושר החיים. עם כיבוד הרגש והידיעה שמתת אלהים הוא כשהוא מתנהל באורח ישר, המתגלה ביותר בשמירת קדושת הנדרים, הבאה מהוקרת כל משאת נפש אשר נשאו רוח ד' בעת הטובה של התעלות הלב, תטיב השפעת החינוך על הקטנים, עד שיגודלו באורח צדקה ויהיו ראויים לפעול טוב וחסד ולהיות מועילים בחברה האנושית, ומביאי ברכה לבית ישראל, ובוה הגם ראויים לחיים. אמנם בעון נדרים, בהתמוטט היסוד של טוב החיים של הרגש הטהור והוקרת קדושתו, מה ישאר עוד לקטנים האמללים לנהלם בדרך האורה להיות פועלי טוב בעולם, בניו ובנותיו של אדם הם צריכים להיות מעשי ידיו, האדם צריך טיפול מעשי, לכונן את מורשי לבבם², את הכנת סעיפי הגיונותיהם הטבעיים. וכמה איפוא יביאם לזה, ע"י הרגשות הקדושים שהם מוכנים להיות נקלטים גם בלבב הבנים הרכים. אבל ביטול זה היסוד, יגרם שהבנים לא יוכלו לקבל את הטוב הראוי לבא בתקופת הקטנות למען הכין בסיס לטובה בעת הגדלות, ובוה הלא יהיו רק משחיתים ומהרסי כל טוב בחיים בתורה ובאומה. וכפי חק ההשגחה שהחלקים היותר גרועים, היותר בלתי מוכשרים להביא תועלת ורק דבר בליעל יצוק בהם³, שהם נכחדים ומתבערים ע"י המוני הטיבות המוכנות לפורעניות, הנה יהיו הקטנים הללו באשמת העויבה של האבות מוכנים לשוט שוטף כי יעבור⁴. בעון נדרים בניס מתים. למה יקצוף האלהים על קולך ותכל את מעשה ידיך.

רטו. בשלמא למ"ד בעון נדרים כדאמרן, אלא למ"ד בעון ביטול תורה מאי קראה, דכתיב לשוא הכיתי את בניכם, מוסר לא לקחו. פעולת הרגש על החינוך הוא גלוי, איך הפעולות ההולכות לרגלי לב ישר המתרגש מכל קודש, וקולט בקרכו אור יראת רוממות כבוד שם ד' ואהבתו הנאמנה הנן כראי מלוטש לכונן על פיהן את נפש הדור הצעיר, עד שבניו ובנותיו של אדם, הנם מעשה ידיו במלא המובן, בכח מוסרם ומעלתם האנושית האמיתית. אבל הדבר שצריך לגלות הוא הצד המיוחד לישראל שיש בוה, שתעודתם של ישראל היא להתרומם לפעמים רבות ממעל להרגש הטבעי המובן לכל אדם כשכיל התכלית של הקדושה האלהית, שרק לקץ הימים יגלה אורה ואמתתה. ואם רק מה שיחוש הלב הטבעי, אפילו כשיהיה בתכלית טהרתו, ישום לו האיש הישראלי לקו, עוד לא יצא ידי חובתו. ע"כ מוכן התורה ביתש לקנינים ההרגשים היפים שהנם מוסדות החינוך, הוא הכח המוסרי הרודה גם על הרגש היותר טהור וזך: להיות עוד לא זך כל צרכו עד שיתעלה לקדושה העליונה שבאורה של תורה, ולא יועיל הרגש לבדו, אף שהוא מספיק לחינוך האדם, עד שישוב להיות מקושר במאסר מוסדה של תורת ד'. לשוא הכיתי את בניכם, מוסר לא לקחו.

ריו. רב נחמן בר יצחק אמר למ"ד בעון נדרים נמי מהבא, לשוא הכיתי את בניכם, על עסקי שוא. הרגש

1. מכות כג, ב. 2. עפ"י איוב יז, יא. 3. עפ"י תהילים מא, ט. 4. ישעיה כח, טו, יח. רטו. 1. עפ"י איוב לט, יז.

אם אין לך לשלם. עולות
והקלשות שחזרו: משכבך.
אשתך: אל תתן את פיך
(לחטיא). בגלל: לחטיא את
בשרך. לחייב את בניך: לפני
המלאך. נזכר של הקדש: כי שגנה. כשנגנן קפלתו לנזכר ולא חלסו: על הולך. כשציל קול נלדיך:

תורה [שם ע"ב] ונמסרו לעמו הארץ. תניא רבי נתן אומר בעון נדרים מתה אשתו של אדם, שנאמר (משלי כב) "אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיו". רבי אומר בעון נדרים בנים מתים כשהן קטנים, שנאמר (קהלת ה) "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך וגו' למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיו". אי זה הן מעשה ידיו של אדם,

עין איה

השכל ומכסו יפה. הנדרים הנם פונים לצד קדושת הרגש. מצד תגבורת רגש הקדושה, היראה, העבודה ויתר כל הרגשות הטובים, ימלא לב האדם להיות נודר נדר. אמנם הוא מזהיר שלא יחל דברו, על האדם לידע את הערך הטוב שיש לרגשי קודש כשהם מתנהלים יפה, וחלילה לזלול בהם. המזלול בהם ומבעט בטובה הגדולה של המעלה הטבעית האנושית אשר חנן ד' את האדם להצעידיהו באורח חיים למעלה למשכיל ולתומכו כבוד, הנה אבד לו ג"כ אותו הערך הנשגב שיש לאשה טובה שהיא עטרת בעלה כ"ו שידע את ערכה. אבל בעון נדרים הנה נהרס אותו כח השומר והמעמיד את תעודת הרגש בחיים. ע"כ התולדות הנמשכות מזה מביאות ג"כ שאשתו של אדם מתה, ופסיעותיו הטבעיות מתקצרות בדרך החיים, גם הרוחניים כמו החומריים, שרק אשת חיל היא שנאמר בה⁶ "גמלתה טוב ולא רע כל ימי חייה".

הכלל של ע"ה לידע התעלות ותיקון מצב, שאם לא היה כן לא היו לכתחילה נמסרים דברים גדולים ועקריים כאלה לע"ה, ולא היו נקבעים בתורה יסודות כאלה שהם מוכרחים להמסר לע"ה, שעלולים להפסיד כ"כ לקיומה של תורה. אלא שהתכלית הכללית מובטחת היא, למרות כל המאורעות של הזלול. ומ"מ כ"א הוא מגרע מחלקו או מוסיף כפי שמירתו, ולפי ערך זה הוא מוסיף או מגרע בקדושת הכלל. אבל שיפול לבבינו בשכיל הפרצות הכלליות שבאות מע"ה, זה לא ניתן להאמר, מאחר שבכלל הננו רואים שהדברים היותר עקריים הכוללים את החלק שבין אדם למקום בכל צדדיו נמסרו לידם, שמע מינה שיש כח הגנה בכלל האומה העומד נגד הפרצות של ע"ה. גם יש כח נשגב מוטבע בטבע הנפש הישראלית לשמור את התורה גם במה שאינו יכול להשכיל את כללות ענינה וחומר שבה, כלל. ובין כך וכך התכלית האלהית הנרצית בכלל אלו הענינים מתמלאת.

ריג. רבי אומר בעון נדרים בנים מתים כשהם קטנים, שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך וגו' למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיו, איזה הם מעשה ידיו של אדם, הוי אומר בניו ובנותיו של אדם. יסוד החינוך הטוב הוא לבסס יפה את הרגש הטבעי לטובה, לצדק לקדושה ולמישרים, באופן שכשיגדיל האדם כבר ימצא דרך החיים מוכנת לפניו, ואיננו צריך כ"א להוסיף לקח ושכל טוב, לעלות מעלה מעלה. ע"כ ראשית חטאת החינוך היא אם לא ישכיל האדם את גודל הערך של הרגש הטוב, עד שיחפש בכל דבר למצא רק את הצד המושכל לבדו ע"פ השכל הקר, באין גתלת של חום אש קודש בתוך הלב להרגיש את החיים ואת הנועם שיש באור ד' במדות טובות ובכל קדושתה של תורה ושל עבודת ד' הטהורה והברה. הדרכה כזאת משחחת היא את כל נפש, כי לא בריאה שכלית מופשטת הוא האדם, עד שיספיק השכל הקר והיבש לבדו להשלימו, כ"א הוא מורכב מכחות שכליים וכחות הרגשיים שהם צריכים להיות משולבים יחד לטובה. ע"כ לא תועיל כל השכלה ציורית להשלים את הנפש כראוי, אם לא יחובר עמה המון מעשים טובים להשלמת הרגש ופיתוחו. וכפי הרחבת ההסתעפות המוסרית שכנפש גדולה, שכפי גדולתה כן עצמו רגשותיה, צריך לפי ערכה ריבוי מעשים המישיבים את כל המרחב של הרגשות הגעלים לפי רוב פרטיהם. ועם גדול, גוי קדוש, כעם ד' אלה, לפי גדולתה של הנפש

ריג. תניא רבי נתן אומר בעון נדרים מתה אשתו של אדם, שנאמר אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיו. האדם הוא מחובר משכל ורגש, אשרי האדם שהשכל והרגש שניהם הם בו בשלימות ובהתאמה להיטיב. כלל המעשים הטובים שבהם נכלל ג"כ לימוד התורה וכל מכשיריה, הם מפתחים את השכל עם הרגש. אמנם ישנן מצות כאלה הקרובות יותר לשמירת הדיעות האמיתיות שהן מקיימות השכל, וישנן כאלה הקרובות יותר לקיום הרגש הטוב כמעמדו ולהעלותו כמעלה הוגנת באופן שיחיים עם השכל הטוב. מקור ההבדל הנפשי שבין איש ואשה, שהוא כח הפועל וכן הנפעל שבמין האנושי ביחוד, הוא שיסוד ההשלמה של האשה היא עדינות הרגש הטהור והטוב, והשכל יעור על ידו כפי המדה האפשרית. ובאיש, השכל הוא העומד בראש והרגש עוזר על ידו, ואשרי אדם אשר זכה ד' ב"נחלת שדי ממרומים"¹, "אשת חיל עטרת בעלה"², שכחות נפשה משלימים ביחוד כרגש את הצדדים הצריכים מילוי שבנפש האיש, אשר יסוד כח המרכזי שלו הוא השכל הטהור והחד, המוכן לפעולה ולחשבון, אשה כזאת היא עזר באמת ומי שזכה לה מספר ימיו כפלים³. אמנם מדרגה למטה מהשכל המתבונן הוא הרגש החש והמרגיש את הטוב ואת הרע שבמוסר, את האמת ואת השקר שבלימודים המעשיים והנלוה להם, את היפה והכעור שבכל דרכי החיים, אבל מקיים הוא את

ריג. 1. איוב לא. ב. 2. משלי יב, ד. 3. יבמות טג, ב. 4. במדבר ל, ג. 5. משלי טו, כד. 6. שם לא, יב.